

1568496

Ілля Витанович

Історія українського кооперативного руху

Кооперацію І. Витанович назвав духовним протестом суспільної природи людини проти хижацького самолюбства, проти фізичного насильства сильнішого над слабшим, це віра в правду й справедливість людини, яка не позбавлена людської гідності й духовних чеснот, зокрема найвищої з них — любові до ближнього. Якщо в умовах капіталізації праця стає для людини важким ярмом, а більшість її плодів забирає бездушний капітал, то в кооперативній співпраці людська праця, що будується на добровільній основі набирає іншого значення. Тут усі, хто трудиться самі для себе: й під присмці, й купці, й банкіри самі розподіляють напрацьоване добро. У цьому полягає найбільша цінність кооперації. Українська кооперація, зазначав І. Витанович, знала багато різних форм самодопомоги та співпраці, незважаючи на вікову неволю, берегла глибоке почуття правди й справедливості. Але в тогочасних суспільно - економічних умовах для порятунку обездолених прошарків населення не вистачало уже ні християнського милосердя, ні добрих традицій сусідської самодопомоги наших предків. Книга розрахована на читачів, зацікавлених питаннями кооперативного руху: вчених, вчителів, студентів.

З М І С Т

	Ст.
ПЕРЕДНОВА.....	9
 I. ПОЛІТИЧНІ Й СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИНИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В 2-ІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ І НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ.....	15
1. Вплив політичних сил на Сході Європи на розвиток суспільно-економіч- них відносин українського народу.....	15
2. Знесення панщини-кріпацтва в Австро-Угорщині й Росії та залишки їх на українських землях до нових часів.....	20
3. Аграрна перелюдненість українських земель і відчуженість поміж селом та містом.....	26
4. Колоніальна політика займанських держав.....	31
5. Прояви національно-економічної свідомості в українській громадській думці й науці.....	40
Примітки до 1-го розділу.....	44
 II. ПЕРШІ ГРОМАДСЬКІ СПРОБИ ЕКОНОМІЧНОЇ САМООБОРОНИ.....	47
1. Традиції і форми громадської самопомогі в побуті українського народу.....	47
2. Громадівський рух в колах української інтелігенції 60-70 рр.....	58
3. Виникнення перших споживчих товариств на Україні; характеристика ідей і праці перших їх піонерів.....	62
4. Початки кредитової кооперації на Україні. Заслуги Григорія Галагана й сучасників.....	69
5. Провісники кооперативного руху в Галичині: Народоверхні Громади, Т-во "Просвіта". Приклади боротьби з лихвою й темнотою.....	75
6. "Лицем до органічної праці", – Володимир Навроцький і його вплив на сучасників.....	80
7. Досвід з невдач кредитових установ 1870-1880 років і намагання координувати громадсько-економічну організацію.....	84
8. Інженер Василь Нагірний і заснування "Народньої Торгівлі" 1883 р.....	88
Примітки до 2-го розділу.....	94
 III. ДРУГА ДОБА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМАГАНЬ І ІДЕОЛОГІЧНОГО САМОПІЗНАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО РУХУ, ВІД 1890-их РОКІВ ДО 1-ОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	97
1. На межі двох століть.....	98
2. Виступ "артільного батька" Миколи Левитського, значення його діяльності й ідейного впливу.....	103
3. Нові правні умовини для розвитку кредитової кооперації.....	110
4. Пожвавлення розвитку споживчої кооперації та її проблеми.....	116
5. Два праведні сподвижники доби – Василь Доманицький і Осип Юркевич.....	120
6. Вплив О. О. Русова на пожвавлення суспільно-економічної думки. Початки громадської агрономії й сільсько-господарської кооперації.....	125

7. Початки змагань української кооперації за власну союзну організацію. Христофор Барановський.....	129
8. Нова генерація в проводі українського громадського життя на західньо українських землях та її участь у організації кооперативного будівництва.....	134
9. Розбудова кредитової кооперації в Галичині до 1-ої світової війни.....	138
10. Спроба реорганізації "Народньої Торгівлі" 1907 р., – Іван Петрушевич, ідеолог рочдельського руху.....	147
11. Початки організації громадської агрономії й сільсько-господарської кооперації в Галичині. – Д-р Євген Олесницький і його співробітники...	150
12. Крайовий Союз Ревізійний, – ідейна група господарників коло його журналу "Економіст", – Кость Паньківський.....	157
13. Два конгреси й молода українська кооперативна школа "Наша Кооперація".....	161
14. Кооперативна організація на Буковині й недоля Закарпаття.....	170
Примітки до 3-го розділу.....	173

IV. РОЗБУДОВА КООПЕРАТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В РОКИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ УКРАЇНИ 1917-1920.....	179
1. Роки великих надій і збагачення досвіду.....	179
2. Нові обставини для розвитку кооперації в Україні під час війни й революції.....	183
3. Всеукраїнські Кооперативні З'їзди й вивершування союзного будівництва української кооперації в 1917-1918 роках.....	191
4. М. І. Туган-Барановський, – його роля в українському кооперативному русі.....	202
5. Центральний Український Кооперативний Комітет, Борис Мартос.....	207
6. Споживча кооперація та її центральна організація – Дніпровський Союз Споживчих Союзів України (Дніпросоюз), Дмитро Коліух.....	220
7. Стан кредитового сектору. "Українбанк" – фінансовий центр української кооперації.....	233
8. Центральний Сільсько-Господарський Кооперативний Союз – Централ, Кость Мащівич і Володимир Коваль	242
9. Інші центральні кооперативні організації всеукраїнського значення: Страхсоюз, Книгоспілка, Трудсоюз, Українфільма, Оселя.....	248
10. Культурно-освітня діяльність кооперації в роки визвольних змагань: Кооперативна преса, Кооперативні школи й курси, Допомога народній просвіті, школам, мистецтву і науці.....	251
11. Напрямні національно-економічної політики української кооперації в 1917-20 роках та значення їх історичної спадщини.....	257
Примітки до 4-го розділу.....	261

V. РУЙНУВАННЯ КООПЕРАЦІЇ ЗА ВОЄННОГО КОМУНІЗМУ Й ВІДБУДОВА В РОКИ "НЕПУ".....	271
1. Кооперація переживає долю свого народу.....	271
2. Визначення місця й завдань кооперації в совєтській системі.....	274
3. Проголошення "Нової економічної політики" ("НЕП") і декретів про віднову кооперативних організацій.....	276
4. Відновлена мережа споживчої кооперації в системі "Вукопспілки"	280
5. Схооперування сільського господарства.....	282
6. Кустарно-промислова, рибальська й інвалідна кооперація.....	286
7. Житлова та страхова кооперація.....	287
8. Пов'язання кооперативного кредиту з державною кредитовою системою	288
9. Всеукраїнська Видавнича Спілка – "Книгоспілка", кооперативна преса й освіта.....	291

10. Загальні досягнення й участь кооперації у відбудові народнього господарства України за "Непу".....	293
Примітки до 5-го розділу.....	297
VI. РОЗГРОМ КООПЕРАТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В 30-их РОКАХ.....	303
1. Кооперація – жертва сталінської програми "побудови комунізму".....	303
2. Ліквідація кредитової, сільсько-господарської, робітничої й загальної міської споживчої та ін. видів кооперації.....	305
3. Для чого більшовицький режим зберігає залишки кооперації, за назвою, та фікційну правну форму кооперативного сектору?.....	309
Примітки до 6-го розділу.....	313
VII. КООПЕРАТИВНИЙ РУХ НА ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ.....	315
1. Відбудова руїн об'єднанням власних сил.....	316
2. "При кооперативній співпраці... знову вояки нації".....	327
3. "В кооперативних установах нарід виховується на господаря своєї землі".....	330
4. Центральна установа загального об'єднання західно-української кооперації – Ревізійний Союз Українських Кооператив (РСУК).....	336
5. Провідні організатори західно-українського кооперативного будівництва й ідеологи руху – Юліян Павликовський і Остап Луцький...	350
6. Роки важкої проби західно-української кооперації та перемога зовнішніх перешкод і власних домагань.....	362
7. Організація й розвиток сільської кооперації для загального заupu й збуту та її союзні об'єднання.....	373
8. Молочарська кооперація, об'єднана в "Маслосоюзі", та її провідні люди	403
9. Співпраця кооперації з т-вом "Сільський Господар".....	424
10. Кредитова кооперація й головна кооперативно-фінансова установа "Центробанк".....	430
11. Напрямі розвитку "Народньої Торгівлі" й труднощі міської споживчої кооперації.....	442
12. Поширення кооперативної організації на нові царини потреб життя й праці; кооперативне виробництво, кооперативи здоров'я, видавничі й ін.....	447
13. Співпраця жінок в західно-українському кооперативному русі, – "Українське Народне Мистецтво".....	455
14. Виховні засоби західно-української кооперації й співпраця з іншими культурно-освітніми та громадськими організаціями.....	461
15. Перешкоди в розвитку кооперативного руху на північно-західних землях	473
16. Кооперація на закарпатській "Срібній Землі" та на Буковині між двома світовими війнами.....	478
17. Загальний погляд на висліди перерваних стримлінь західно-українського кооперативного руху до добра і краси.....	480
Примітки до 7-го розділу.....	483
VIII. УКРАЇНСЬКА КООПЕРАЦІЯ В РОКАХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939 - 1944).....	497
1. Перша більшовицька окупація Західної України й реорганізація кооперації на совєтський лад.....	497
2. Самодопомога північно-західних українських земель, прилучених до "Генералгубернії" німецького підбою (1939 - 1944).....	500
3. Відбудова, самооборона й труднощі кооперації в Західній Україні за німецької окупації (1941 - 1944).....	504

4. Віднова діяльності "Букопспілки" на східних і центральних землях України (1941 - 1943).....	510
Примітки до 8-го розділу.....	514
 IX. КООПЕРАТИВНИЙ СЕКТОР УКРАЇНСЬКОЇ РСР У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ.....	517
Примітки до 9-го розділу.....	526
 X. КООПЕРАТИВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ НА ШЛЯХАХ "ВЕЛИКОЇ МАНДРІВКИ" У ВІЛЬНИХ КРАЇНАХ ЇЇ ПОСЕЛЕННЯ.....	529
1. Організація самопомоги на скитальщині.....	529
2. Почини й розвиток кооперативних об'єднань у країнах поселення української еміграції.....	533
Примітки до 10-го розділу.....	573
 XI. ПОГЛЯД НА КОНТАКТИ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ З МІЖНАРОДНІМ КООПЕРАТИВНИМ РУХОМ.....	575
Примітки до 11-го розділу.....	584
 XII. СПАДШИНА ВЕЛИКОЇ МЕТИ.....	585
Примітки до 12-го розділу.....	594
 SUMMARY.....	595
 БІБЛІОГРАФІЯ.....	605
 ПОІМЕННИЙ І ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЗНИК.....	615
 ЗМІСТ.....	621